

University of Groningen

Procederen in erfrechtzaken onder vigueur van de Europese Erfrechtverordening

Knot, J.G.

Published in:
 Tijdschrift Relatierecht en Praktijk (REP)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
 Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
 2014

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
 Knot, J. G. (2014). Procederen in erfrechtzaken onder vigueur van de Europese Erfrechtverordening. *Tijdschrift Relatierecht en Praktijk (REP)*, 1, 31-35.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Procederen in erfrechtzaken onder vigeur van de Europese Erfrechtverordening

MR. J.G. KNOT

Zoals inmiddels genoegzaam bekend, dienen erfrechtelijke IPR-vragen in nalatenschappen die op of na 17 augustus 2015 zullen openvallen, beantwoord te worden aan de hand van de Europese Erfrechtverordening (hierna: 'ErfVo').¹ Behalve het toepasselijke erfrecht, bepaalt deze verordening ook welke (lidstaat)rechter bevoegd is om van een internationaal erfrechtelijk geschil kennis te nemen en hoe deze beslissingen (alsmede authentieke akten en gerechtelijke schikkingen) in de andere lidstaten kunnen worden erkend en ten uitvoer gelegd. Voor de internationale boedelafwikkeling is van belang dat de ErfVo bovendien een Europese erfrechtverklaring introduceert, waarmee erfgenamen en andere belanghebbenden zich in de gehele Europese Unie kunnen identificeren.²

In Nederland ligt het primaat in erfrechtzaken nog altijd in sterke mate bij de notaris. Buiten Nederland ligt dit dikwijls anders; in een aantal ons omringende landen is bij de afwikkeling van nalatenschappen een grotere rol voor de rechter en/of de advocaat weggelegd. In Nederland bestaat vanuit de advocatuur echter eveneens een groeiende belangstelling voor het erfrecht.³ Ook voor de erfrechtelijke procespraktijk zal de ErfVo vanaf 17 augustus 2015 van belang zijn, wanneer de erfopvolging grensoverschrijdende elementen bevat. Anders dan voor de Nederlandse notaris,⁴ zijn dan – naast het toepasselijke recht – met name

ook de bevoegdheidsregels uit de verordening van belang: bij welke rechter dient een internationaal erfrechtelijke vordering aanhangig te worden gemaakt? En hoe dient de aangezochte rechter zijn bevoegdheid te beoordelen? In deze bijdrage zal dan ook de nadruk liggen op de bespreking van de rechtsmachtbepalingen uit de ErfVo. Waar deze nauw samenhangen met de bepalingen omtrent het toepasselijke recht, zal ook aan laatstgenoemde bepalingen aandacht worden geschonken. Hierna worden echter eerst de huidige Nederlandse internationale bevoegdheidsregels voor erfrechtzaken kort uiteengezet.

Huidige erfrechtelijke rechtsmachtbepalingen in Nederland

Nu nog dient de Nederlandse rechter, indien hem een grensoverschrijdend erfrechtelijk geschil wordt voorgelegd, zijn bevoegdheid te toetsen aan de bepalingen uit het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (hierna: 'Rv').⁵ Het erfrecht is uitdrukkelijk van het toepassingsgebied van zowel de Brussel I- als de Brussel IIbis-Verordening uitgesloten.⁶ En van de bilaterale executieverdragen waarbij Nederland partij is en waarin het erfrecht tot het toepassingsgebied van het verdrag wordt gerekend, bevat alleen het Nederlands-Belgisch Executieverdrag⁷ bevoegd-

1 Verordening (EU) nr. 650/2012 van 4 juli 2012, *PbEU* 2012, L 201/107 (laatstelijk gewijzigd bij *PbEU* 2013, L 60/140). Zie artikel 83 lid 1 voor het temporele toepassingsgebied van de ErfVo. Zie eerder over de verordening onder andere J.G. Knot, 'De Europese Erfrechtverordening: nieuwste loot aan de stam van het Europese IPR', *NTER* 2012, p. 278-287, A.M.E. Giuliano, 'De Erfrechtverordening: één bevoegde autoriteit en één toepasselijk recht', *FJR* 2013/26, p. 68-75, I. Curry-Sumner, 'Een nieuw Europees kindje... De Europese Erfrecht Verordening', *JBN* 2013, nr. 19 en P.A.M. Lokin, 'De Erfrechtverordening', *NIPR* 2013, afl. 3, p. 329-337.

2 Hierbij verdient opmerking dat voor de toepassing van de ErfVo Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Ierland niet als lidstaat van de Europese Unie (EU) worden aangemerkt. De verordening is in deze landen niet van toepassing (vgl. overwegingen 82 en 83 uit de preambule bij de ErfVo).

3 Getuige de (vele) cursussen die momenteel speciaal voor de advocatuur op erfrechtelijk vlak worden aangeboden en bijvoorbeeld ook de Specialisatieopleiding Erfrecht die het Instituut voor Mediation en Familierecht Opleidingen (IMFO) voor de Vereniging van Familierecht Advocaten en Scheidingsmediators (vFAS) organiseert.

4 De Nederlandse notaris kwalificeert niet als 'gerecht' in de zin van artikel 3 lid 2 ErfVo, met als gevolg dat de rechtsmachtbepalingen uit de verordening voor hem niet gelden.

5 Zie hierover ook M. Freudenthal, 'Internationale bevoegdheid in erfrechtelijke zaken', *Tijdschrift Nieuwe Erfrecht* 2003, nr. 4, p. 57-62.

6 Zie artikel 1 lid 2 sub a Brussel I (PbEG 2001, L 12/1) en artikel 1 lid 3 sub f Brussel IIbis (PbEG 2003, L 338/1).

7 Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Koninkrijk België

heidsbepalingen. Daarbuiten zijn er op dit moment geen Europese verordeningen of verdragen over de rechtsmacht van de (Nederlandse) rechter in erfrechtzaken die ingevolge artikel 1 Rv voorrang hebben; hierop zijn dan ook de bepalingen uit Rv van toepassing. Vanaf 17 augustus 2015 zal de ErfVo echter voorrang hebben op de regeling uit Rv en ingevolge artikel 75 lid 2 ErfVo overigens ook op het Nederlands-Belgisch Executieverdrag.

De belangrijkste rechtsmachtbepalingen voor erfrechtelijke geschillen zijn te vinden in de artikelen 2, 3 en 6 Rv. Voor zaken die bij dagvaarding worden ingeleid – denk bijvoorbeeld aan een vordering tot verdeling van de nalatenschap (artikel 3:185 BW) of tot het afleggen van rekening en verantwoording (artikel 3:173 BW) – geldt dat de Nederlandse rechter bevoegd is indien de gedaagde zijn woonplaats of gewone verblijfplaats in Nederland heeft (artikel 2 Rv). Hierbij dient de woonplaats overeenkomstig artikel 1:10 BW te worden vastgesteld, waarbij het

Erfrechtelijke IPR-vragen in nalatenschappen die op of na 17 augustus 2015 zullen openvallen, dienen te worden beantwoord aan de hand van de Europese Erfrechtverordening.

aankomt op iemands woonstede of, bij gebreke daarvan, diens werkelijke verblijf. Met de gewone verblijfplaats wordt verwezen naar de maatschappelijke woonplaats, die is gelegen in het land waarmee iemands leven het nauwst is verbonden.⁸ Voor zaken die met een verzoekschrift worden ingeleid – bijvoorbeeld het verzoek tot benoeming van een vereffenaar (artikelen 4:203 en 4:204 BW) of tot het opmaken van een boedelbeschrijving (artikel 671 e.v. Rv) – geldt de rechtsmachtbepaling uit artikel 3 Rv. In dat geval is de Nederlandse rechter bevoegd indien een van de verzoekers of in het verzoekschrift genoemde belanghebbenden woonplaats of gewone verblijfplaats in Nederland heeft. Daarnaast komt de Nederlandse rechter ook bevoegdheid toe indien het verzoek samenhangt met een dagvaardingszaak waarin de Nederlandse rechter bevoegd is of het verzoek op andere wijze voldoende met de Nederlandse rechtssfeer is verbonden.

Ten aanzien van vorderingen jegens een in het buitenland woonachtige erfgenaam zal de Nederlandse rechter op basis van de hoofdregel van artikel 2 Rv in beginsel niet bevoegd zijn. Dit is echter anders indien de erflater zijn laatste woonplaats of gewone verblijfplaats in Nederland had. Artikel 6, aanhef en sub g, Rv maakt namelijk dat de

Nederlandse rechter altijd rechtsmacht heeft ten aanzien van nalatenschappen van erflaters die laatstelijk in Nederland woonachtig waren. Dit geldt zowel voor dagvaardings- als verzoekschriftprocedures. Bovendien zou ook artikel 6, aanhef en sub f, Rv nog uitkomst kunnen bieden. Indien de nalatenschap weliswaar niet in Nederland is opengevallen en de gedaagde evenmin in Nederland woonachtig is, maar het om de verdeling van een of meer tot de nalatenschap behorende onroerende zaken gaat, is de Nederlandse rechter bevoegd voor zover de onroerende zaken in kwestie in Nederland zijn gelegen.⁹

Rechtsmachtbepalingen in de ErfVo

Ten aanzien van geschillen over nalatenschappen die op of na 17 augustus 2015 zijn opengevallen, zal de Nederlandse rechter zijn internationale bevoegdheid moeten beoordelen aan de hand van de ErfVo. De rechtsmachtbepalingen uit deze verordening treden derhalve in erfrechtzaken in de plaats van de hiervoor besproken bepalingen uit Rv.¹⁰ Het uitgangspunt van de ErfVo is dat bevoegdheid en toepasselijk recht zoveel mogelijk gelijk dienen te lopen.¹¹ Het resultaat daarvan is dat de bevoegde rechter de vordering of het verzoek in de meeste gevallen met toepassing van zijn eigen, nationale erfrecht kan beoordelen. Een dergelijke *Gleichlauf* van bevoegdheid en toepasselijk recht leidt tot een besparing van energie, tijd en daarmee geld, ten opzichte van de situatie dat een rechter de voor hem onbekendere normen uit een buitenlands erfrechtstelsel zou moeten toepassen. Daarmee wordt een snelle, soepele en efficiënte internationale boedelafwikkeling bevorderd, zo is de gedachte.¹²

Hoofdregel

De hoofdregel voor de rechterlijke bevoegdheid luidt dat de rechter in de lidstaat waar de erflater zijn laatste gewone verblijfplaats had, bevoegd is om over de gehele erfopvolging te oordelen (artikel 4 ErfVo). De gewone verblijfplaats van de erflater ligt voor de toepassing van de ErfVo in het land waarmee de erflater een nauwe en duurzame band had. Deze nauwe en duurzame band dient met name te worden gebaseerd op de duur en de frequentie van het verblijf van de erflater in dat land en de redenen die de erflater had voor zijn verblijf aldaar. Ter bepaling van de

betreffende de territoriale rechterlijke bevoegdheid, betreffende het faillissement en betreffende het gezag en de tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen, van scheidsrechterlijke uitspraken en van authentieke akten, Brussel, 28 maart 1925, *Stb.* 1929, 405, in werking getreden op 1 september 1929.

8 Zie ook P. Vlas, in: Groene Serie Burgerlijke Rechtsvordering, art. 2 Rv, aant. 2.

9 Aldus ook Freudenthal 2003 (zie noot 5), p. 59 en P. Vlas, in: Groene Serie Burgerlijke Rechtsvordering, art. 6 Rv, aant. 10.

10 Vgl. Lokin 2013 (zie noot 1), waar de vraag aan de orde wordt gesteld of het formele toepassingsgebied van de rechtsmachtregeling uit de ErfVo het de lidstaten wellicht toestaat om hun bevoegdheid alsnog aan de commune nationale rechtsmachtregels (voor Nederland te vinden in Rv) te toetsen wanneer geen enkele lidstaatrechter op grond van de ErfVo bevoegdheid zou kunnen aannemen. Voor het antwoord op deze vraag verwijst Lokin naar toekomstige rechtspraak van het Hof van Justitie van de EU. Naar mijn mening zou voor toepassing van commune bevoegdheidsregels in erfrechtzaken geen ruimte moeten worden geboden. Zie ook Curry-Sumner 2013 (zie noot 1), p. 4.

11 Vgl. overweging 27 uit de preambule bij de ErfVo.

12 Zie ook Giuliano 2013 (zie noot 1), p. 69.

ligging van de gewone verblijfplaats dient de rechter voorts alle feiten en omstandigheden die het leven van de erflater in de jaren voor en op het moment van zijn overlijden kenmerkten, in ogenschouw te nemen.¹³ Is de bepaling van de gewone verblijfplaats dan nog altijd lastig, dan kunnen in het bijzonder de nationaliteit van de erflater en/of de ligging van het (voornaamste deel van het) vermogen van de erflater worden meegewogen bij de beoordeling van de feitelijke omstandigheden.¹⁴

Ook voor het toepasselijke recht op de erfopvolging wordt in hoofdzaak aansluiting gezocht bij de laatste gewone verblijfplaats van de erflater (artikel 21 ErfVo). Het is de erflater echter toegestaan in zijn testament een daarvan afwijkende rechtskeuze uit te brengen voor het recht van het land waarvan hij op het moment van de rechtskeuze of van zijn overlijden de nationaliteit bezit (artikel 22 ErfVo).¹⁵ Een dergelijke rechtskeuze zou de door de verordening voorgestane *Gleichlauf* tussen bevoegdheid en toepasselijk recht kunnen doorbreken.¹⁶ Om dit te voorkomen, kent de verordening echter juist voor de situatie dat de erflater een geldige rechtskeuze voor zijn nationale recht heeft uitgebracht, een aantal aanvullende rechtsmachtbepalingen.

Forumkeuze

Zo kunnen de betrokken partijen, in het geval dat de erflater door middel van een rechtskeuze het recht van een lidstaat als toepasselijk op de erfopvolging heeft aangewezen, een schriftelijke forumkeuze uitbrengen voor de rechter van de lidstaat van het gekozen recht. Een dergelijke forumkeuze heeft tot gevolg dat de aangewezen rechter bij uitsluiting bevoegd is uitspraak te doen over elke aangelegenheid die de erfopvolging betreft (artikel 5 ErfVo). Stel: een Nederlandse man, die in Frankrijk komt te overlijden (op of na 17 augustus 2015) en daar ook zijn laatste gewone verblijfplaats had, heeft in zijn testament een rechtskeuze uitgebracht voor Nederlands recht en daarin zijn beide zonen gezamenlijk tot zijn enige erfgenamen benoemd. Als

nu tussen deze zonen, beiden woonachtig in Nederland, een geschil ontstaat over de wijze van afwikkeling van de nalatenschap van hun vader, dan zouden zij dit geschil in beginsel moeten voorleggen aan de rechter in Frankrijk, waar hun vader zijn laatste gewone verblijfplaats had. Zij kunnen er echter ook gezamenlijk, bij gedagtekende en ondertekende schriftelijke overeenkomst (artikel 5 lid 2 ErfVo), voor kiezen hun geschil aan de Nederlandse rechter voor te leggen, aangezien op grond van de door hun vader uitgebrachte rechtskeuze ook het Nederlandse recht op de erfopvolging van toepassing is.

Uit het voorgaande volgt dat de forumkeuzebevoegdheid alleen is gegeven indien de erflater een rechtskeuze heeft uitgebracht voor het recht van een lidstaat.¹⁷ Niet uitgesloten is overigens dat de forumkeuze zich beperkt tot een of meer specifiek bepaalde onderdelen van de erfopvolging en de algemene bevoegdheidsregels ten aanzien van de andere onderdelen van de erfopvolging ongemoeid laat. De door middel van een forumkeuze aangewezen rechter, die op grond van de door de erflater uitgebrachte rechtskeuze oordeelt aan de hand van zijn eigen recht (de *Gleichlauf* is in ere hersteld), ontleent zijn bevoegdheid overigens niet zozeer aan artikel 5 ErfVo, maar aan artikel 7, aanhef en sub b, ErfVo.

Wordt het geschil niettemin op grond van artikel 4 ErfVo aangebracht bij de rechter van erflaters laatste gewone verblijfplaats, dan *kan* deze zich met een beroep op de tussen partijen overeengekomen forumkeuze onbevoegd verklaren, aldus artikel 6, aanhef en sub b, ErfVo. Hij lijkt daartoe dus niet verplicht te zijn en op dit punt enige beoordelingsvrijheid te genieten. Dit lijkt mij echter niet in overeenstemming met het feit dat een forumkeuze krachtens artikel 5 ErfVo de aangewezen rechter *bij uitsluiting* bevoegd maakt. Komt de rechter tot de conclusie dat ten aanzien van het onderdeel van de erfopvolging waarover

Uitgangspunt van de verordening is dat bevoegdheid en toepasselijk recht zoveel mogelijk gelijk dienen te lopen (*Gleichlauf*).

zijn oordeel wordt gevraagd door de procespartijen een geldige forumkeuze voor een andere lidstaatrechter is overeengekomen, dan moet de aangezochte rechter zich mijns inziens onbevoegd verklaren. Hierbij zij echter aangetekend dat indien de gevraagde beslissing ook aan de rechten van andere, niet in het geschil maar wel bij de erfopvolging betrokken partijen raakt, de forumkeuze alleen geldig is indien ook deze andere partijen zich aan de forumkeuzeovereenkomst hebben onderworpen.¹⁸ Zijn niet alle procespartijen tevens partij bij de forumkeuzeovereenkomst, dan verklaart de aangewezen rechter zich onbevoegd, tenzij de partijen die de forumkeuze niet hebben onderschreven in de procedure zijn verschenen zonder de bevoegdheid van de rechter te betwisten (artikel

13 Vgl. overweging 23 uit de preambule bij de ErfVo.

14 Vgl. overweging 24 uit de preambule bij de ErfVo.

15 Beschikt de erflater over meer dan één nationaliteit, dan is een keuze voor het recht van elk van de landen waarvan de erflater de nationaliteit bezit, toegestaan. Er wordt derhalve geen effectiviteitstoets aangelegd; artikel 22 lid 1, tweede volzin, ErfVo.

16 Datzelfde geldt overigens ook wanneer gebruik wordt gemaakt van de terugvaloptie uit artikel 21 lid 2 ErfVo. Op grond daarvan wordt bij wijze van uitzondering niet het recht van het land van erflaters laatste gewone verblijfplaats toegepast, maar het recht van een land waarmee de erflater een kennelijk nauwere band had. Mij is overigens onduidelijk waarop deze nauwere band zou moeten worden gebaseerd, aangezien alle feiten en omstandigheden die het leven van de erflater kenmerkten ook bij de vaststelling van de gewone verblijfplaats immers al zijn meegewogen. In Giuliano 2013 (zie noot 1) wordt gesteld dat de terugvaloptie een rol zou kunnen spelen wanneer er geen gewone verblijfplaats zou kunnen worden aangewezen. Dat strookt echter mijns inziens niet met het slot van overweging 25 uit de preambule bij de ErfVo, waar staat: "De kennelijk nauwste band mag echter niet als subsidiair aanknopingspunt dienen als de gewone verblijfplaats van de erflater op het tijdstip van overlijden moeilijk te bepalen is."

17 Vgl. ook Giuliano 2013 (zie noot 1), p. 70.

18 Aldus ook overweging 28 uit de preambule bij de ErfVo.

9 ErfVo). Op basis van hun verschijnen zonder bevoegdheidsbetwisting wordt dan van deze partijen als het ware een stilzwijgende forumkeuze aanvaard, met als gevolg dat de aangezochte rechter bevoegdheid mag aannemen.

Forum conveniens

Ook zonder dat sprake is van een forumkeuze van partijen, kan de rechter van erflaters laatste gewone verblijfplaats zich op verzoek van een van de procespartijen onbevoegd verklaren. Dat komt aan de orde indien de erflater een geldige rechtskeuze heeft uitgebracht voor het recht van een

De hoofdregel luidt dat de rechter in de lidstaat waar de erflater zijn laatste gewone verblijfplaats had, bevoegd is om over de gehele erfopvolging te oordelen.

lidstaat en de rechter van die lidstaat beter in staat wordt geacht om over het erfrechtelijke geschil te oordelen (artikel 6, aanhef en sub a, ErfVo). Bij de beoordeling of die andere rechter beter in staat is een oordeel te vellen, dient rekening te worden gehouden met praktische omstandigheden als de gewone verblijfplaats van partijen en de ligging van de nalatenschapsbestanddelen. Een dergelijke onbevoegdheidsverklaring maakt dat de rechter van het land van het gekozen recht juist rechtsmacht verkrijgt (artikel 7, aanhef en sub a, ErfVo).

Subsidiaire bevoegdheid

Mocht de laatste gewone verblijfplaats van de erflater buiten de EU zijn gelegen, dan wijst artikel 4 ErfVo geen bevoegde rechter aan. Heeft de erflater evenmin een rechtskeuze uitgebracht, of gekozen voor toepassing van het recht van een derde land, dan biedt ook de forumkeuzemogelijkheid van artikel 5 ErfVo geen mogelijkheid binnen de EU een bevoegde rechter te vinden. Toch kan daaraan wel behoefte zijn, met name wanneer er goederen van de nalatenschap op het grondgebied van een lidstaat zijn gelegen. Voor deze situatie is artikel 10 ErfVo geschreven. Artikel 10 lid 1 ErfVo bepaalt dat er, ook indien de erflater zijn laatste gewone verblijfplaats niet in een lidstaat had, toch een lidstaatrechter bevoegd kan zijn om over de gehele erfopvolging te oordelen. Hiervoor dient cumulatief aan een tweetal nadere voorwaarden te worden voldaan, waarbij de tweede voorwaarde bovendien uit twee alternatieven bestaat. Ondanks het feit dat de erflater zijn laatste gewone verblijfplaats niet in een lidstaat had, is een lidstaatrechter desalniettemin bevoegd om over de erfopvolging te oordelen indien:

1. in die lidstaat goederen van de nalatenschap zijn gelegen; en
- 2.a de erflater op het moment van zijn overlijden de nationaliteit van die lidstaat bezat; of
- b. de voorlaatste gewone verblijfplaats van de erflater,

minder dan vijf jaar geleden, in die lidstaat gelegen was.

Van belang is hierbij op te merken dat de alternatieven a en b onder de tweede voorwaarde een hiërarchische volgorde hebben.¹⁹ Dat wil zeggen dat indien er een lidstaat is die bevoegdheid kan aannemen omdat wordt voldaan aan voorwaarden 1 en 2.a, er voor bevoegdheid van een andere lidstaatrechter geen ruimte meer bestaat. Zelfs niet indien in deze andere lidstaat goederen van de nalatenschap zijn gelegen en de erflater in de vijf jaar voor zijn overlijden nog in dat land woonachtig was. Een voorbeeld moge dit verduidelijken.

Stel: een Duitse man woont jaren in Nederland en verhuist vervolgens naar de Verenigde Staten. Daar komt hij twee jaar na zijn emigratie, en na 17 augustus 2015, te overlijden. Naast vermogen in de VS, laat hij ook goederen in zowel Duitsland als Nederland na. De man heeft niet bij testament over zijn nalatenschap beschikt. Tussen de in Nederland woonachtige wettelijke erfgenamen van de man ontstaat een geschil over de afwikkeling van de nalatenschap. Zij wensen dit geschil aan de Nederlandse rechter voor te leggen. Is de Nederlandse rechter bevoegd om van dit geschil kennis te nemen?

Nee, dat is niet het geval. De erflater had zijn laatste gewone verblijfplaats buiten de EU, maar er bevinden zich goederen van de nalatenschap op het grondgebied van de EU, zodat artikel 10 ErfVo in beeld komt. Er bevinden zich weliswaar goederen in Nederland en bovendien had de erflater minder dan vijf jaar voor zijn overlijden nog zijn gewone verblijfplaats in Nederland voordat hij zijn laatste gewone verblijfplaats in de VS vestigde, maar er is een andere lidstaatrechter aan wie op basis van artikel 10 lid 1 ErfVo een hoger gerangschikte bevoegdheid toekomt. En dat is in dit geval de Duitse rechter. Ook in Duitsland bevinden zich goederen van de nalatenschap en bovendien had de erflater de Duitse nationaliteit. Aan deze, mede op erflaters nationaliteit gestoelde, bevoegdheid wordt in het systeem van artikel 10 ErfVo voorrang gegeven, met als gevolg dat de Nederlandse rechter zich ten gunste van de Duitse onbevoegd dient te verklaren.

Mocht door geen enkele lidstaat aan de tweede voorwaarde worden voldaan – de erflater had niet de nationaliteit van een lidstaat waarin zich goederen van de nalatenschap bevinden en zijn voorlaatste gewone verblijfplaats was daar minder dan vijf jaar voor zijn overlijden ook niet gelegen – dan is de rechter in de lidstaat waar zich goederen van de nalatenschap bevinden weliswaar bevoegd, maar alleen om over de in eigen land gelegen goederen te oordelen (artikel 10 lid 2 ErfVo). De bevoegdheid van de rechter strekt zich in dat geval dus niet uit over de gehele nalatenschap, maar is beperkt tot de goederen die zich in het land van de rechter bevinden.

¹⁹ Zie overweging 30 uit de preambule bij de ErfVo.

Forum necessitatis

Is er geen enkele rechter op basis van de ErfVo bevoegd ten aanzien van de erfopvolging, dan kan een EU-rechter daarover bij wijze van uitzondering toch uitspraak doen indien van partijen niet kan worden verlangd dat zij hun zaak in een derde land waarmee de zaak nauw verbonden is, aanhangig maken of dit zelfs feitelijk onmogelijk blijkt te zijn (artikel 11 ErfVo). De rechter die een dergelijke noodbevoegdheid aanneemt, wordt wel aangeduid als *forum necessitatis*. Een dergelijke bevoegdheidsgrond kennen wij ook in ons commune bevoegdheidsrecht in artikel 9, aanhef en sub b en c, Rv. De onmogelijkheid om in het derde land te procederen zou bijvoorbeeld kunnen worden veroorzaakt door een natuurramp (overstroming) die zich daar heeft voorgedaan of door een in dat land woedende burgeroorlog.²⁰ Het is duidelijk dat het hierbij gaat om extreme uitzonderingssituaties en dat een dergelijke noodbevoegdheid niet (te) snel mag worden aangenomen. Bovendien wordt daarvoor als extra voorwaarde nog gesteld, dat de zaak voldoende nauw verbonden moet zijn met de lidstaat waar de zaak aanhangig wordt gemaakt om een beroep op deze rechter als *forum necessitatis* te rechtvaardigen.

Goederen in derde landen

Met uitzondering van de bevoegdheidsgrond uit artikel 10 lid 2 ErfVo, brengt de rechtsmacht onder de ErfVo steeds met zich dat de rechter bevoegd is om over de gehele erfopvolging te oordelen. Dat betekent echter niet dat hij daartoe ook steeds verplicht is. Op verzoek van een van partijen kan de rechter er namelijk toe besluiten geen uitspraak te doen over een of meer buiten de EU gelegen nalatenschapsgoederen. Daarvoor bestaat reden als verwacht kan worden dat de beslissing ten aanzien van deze goederen in het land van ligging toch niet zal worden erkend en daar bijgevolg evenmin ten uitvoer zal kunnen worden gelegd (artikel 12 ErfVo). Nadat de ErfVo van toepassing is geworden, zullen de lidstaten elkaars erfrechtelijke beslissingen volledig en zonder enige procedure erkennen (artikel 39 ErfVo) en kan een dergelijke beslissing ook gemakkelijk in de andere lidstaten

worden ten uitvoer gelegd (artikel 43 ErfVo).²¹ Dat geldt echter niet in verhouding tot derde landen. Door nu in voorkomende gevallen de reikwijdte van een beslissing te beperken tot de goederen van de nalatenschap die op het grondgebied van de EU zijn gelegen, wordt voorkomen dat ten aanzien van de nalatenschapsgoederen in derde landen mogelijk tegenstrijdige uitspraken zullen worden gedaan. Tegenstrijdige beslissingen zouden de internationale boedelafwikkeling immers alleen maar bemoeilijken.

Besluit

Hiermee zijn de belangrijkste rechtsmachtbepalingen uit de ErfVo de revue gepasseerd. Het voordeel van een eenvormige Europese rechtsmachtverdeling in erfopvolgingszaken is dat deze zorgt voor een onderlinge afstemming van de rechterlijke bevoegdheid. Dat voorkomt

De Europese Erfrechtverordening zal er zeker aan bijdragen dat de internationaal erfrechtelijke procespraktijk eenvoudiger en efficiënter wordt.

enerzijds dat partijen binnen de EU genoodzaakt zijn hun zaak snel bij de ene rechter aanhangig te maken om maar te voorkomen dat een andere rechter bevoegdheid zal aannemen (een zgn. *rush to court*). En anderzijds wordt voorkomen dat er tegenstrijdige beslissingen ontstaan als gevolg van het feit dat meerdere rechters zich op basis van hun eigen rechtsmachtregels bevoegd achten om over hetzelfde erfrechtelijke geschil te oordelen. Bovendien zullen de beslissingen, mede doordat de bevoegdheid onderling is afgestemd, veel gemakkelijker in andere lidstaten kunnen worden ten uitvoer gelegd. Vanuit deze optiek zal de ErfVo er zeker aan bijdragen dat ook de internationaal erfrechtelijke procespraktijk eenvoudiger en efficiënter wordt.

Over de auteur

Mr. Jan-Ger Knot is universitair docent internationaal privaatrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen en adviseur bij PlasBossinade advocaten en notarissen te Groningen.

20 Vgl. overweging 31 uit de preambule bij de ErfVo.

21 Datzelfde geldt overigens ook ten aanzien van authentieke akten en gerechtelijke schikkingen; artikelen 59-61 ErfVo.